

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

MENS TE ZIJN IS NIET EENVOUDIG!

Onze generaties hebben geleerd om met tal van eigenlijk onmogelijke spanningen te leven. Terwijl de kunstzonnigen en kunstmanen door het heelal vliegen zijn we nog maar pas aan het begin van het doorgronden van de vraag „Wat betekent het eigenlijk om een mens te zijn?” We hebben geleerd om met de delusies van militaire macht te leven. We maken een plan voor onze vacaties, een plan om met pensioen te gaan, een plan voor onze kinderen. En we doen dit alles terwijl elders ter wereld de meest fantastische zelfmoord wapens worden voorbereid. Ik spreek hier van een delusie omdat er nu eenmaal geen enkel redelijk argument is aan te voeren waarom meer en meer super raketten en bommen voor grotere wereld veiligheid zullen zorgen. De zogenaamde realisten die nog steeds in de middeleeuwse gedachtenwereld van gewapende tournooien leven, zijn wel heel ver van de electronische eeuw verwijderd. Het is niet van gering belang dat op het ogenblik in militaire kringen in Amerika tenminste evenveel aandacht aan ontwapeningsplannen wordt besteed aan de vervolmaking van nieuwe wapenen. Er is bijvoorbeeld een speciale generaal werkzaam in het Amerikaanse oppercommando om ontwapeningsplannen te bestuderen. Ik ken die man en hij is wellicht vuriger voor een vreedzame orde dan menige vermoeide pacifist. Dit is een nieuw verschijnsel, dat men niet veronachtzamen mag. Maar we hebben geleerd om met allerlei tegengestelde tendenties tegelijk te leven. Krankzinnige bewapeningswedloop en werk voor de vrede — óf — Russische en Amerikaanse tanks grimmig tegenover elkaar opgesteld in Berlijn en tegelijkertijd uitwisseling van het Bolstoi Ballet en het New Yorkse balletgezelschap — óf — een grauwendende Gromyko tot geen enkele concessie bereid in Genève en een wereldcongres van medici en psychiaters in Moskou. We leven een onvatbare paradox iedere dag van de week.

Maar één ding is in deze paradoxale toestand toch wel heel duidelijk geworden, geloof ik, namelijk, dat collectiviteiten-als-zodanig géén geweten hebben, dat collectiviteiten,

ationale groepen bij voortduring in de greep zijn van golven van optimistische of pessimistische emoties. En wat kan makkelijker gemanipuleerd worden dan massa emotie?

Collectiviteiten kunnen bespeeld worden, gemanipuleerd worden. Alleen de eenling, ieder mens bij zichzelf is geen abstractie. En als de geschiedschrijvers één fout begaan over de eeuwen, dan is het toch wel dat zij het leven der volkeren als een collectieve abstractie hebben beschreven. Dat is natuurlijk de makkelijkste manier om geschiedenis te schrijven, maar het betekent ook dat het overgrote deel van de informatie die we uit onze geschiedenisboekjes kennen, hogelijk gekleurd indien niet geheel misleidend is. De mens is geen abstractie en de geschiedenis van den mens is geen abstractie. Geschiedenis heeft niets met grijze bibliotheken te maken. Geschiedenis is wat mannen en vrouwen en kinderen met hun zweet, bloed en tranen schrijven. Als we willen weten wat het betekent om een mens te zijn dan moeten we de fatale onredelijkheid van de collectiviteiten leren kennen, onschadelijk maken en ons dan richten tot het persoonlijke lot van iedere mens. En we kunnen dat niet meer doen met gemakkelijk optimisme van

PERSONALIA

Dr. M. I. SPETTER is leader van de Riverdal-Yonkers Ethical Society en lid van het hoofdbestuur van de American Ethical Union.

Hij werkt in de inter-groep-organisaties in New York (voor negers en blanken).

Vóór zijn emigratie naar de V.S. in 1951 was hij werkzaam als redacteur buitenland van „Vrij Nederland” en „Het Vrije Volk”; plaatsvervangend hoofdredacteur van de Radio Nieuwsdienst.

Hij was lid van het Humanistisch Verbond.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 21 juli 1963

HET SEIZOEN

Grote chromatische maalstroom
van korte duur maar, maar
een gedenkwaardige zonsondergang.

de ernst blijft achter;
op het strand staan hand in hand
wazige werkelijke mensen;

toeven nog lang wachtend op
het lichten van de zee of het oplichten
van grote gedachten onvergetelijk.

In het hotel spoelt men de glazen
en de tafels worden gerangschikt;
weense walsjes staan reeds op de standaard.

Lucebert

welaar. Goethe kon wel schrijven: „edel sei der Mensch und gut“, oftewel „nobil zij de men en goed van geest“. maar wij, in onze generaties weten wel beter. De mogelijkheid tot ontzettende verdierlijking schijnt tenminste zo realistisch te zijn als de mogelijkheid om nobel te zijn en goed.

En terwijl wij ons op de eenling, het individu moeten concentreren, moet het tegelijkertijd toch ook duidelijk blijken dat niemand zo speciaal, zo uniek zo alwetend kan zijn om alleen en bij zichzelf veel verschil te kunnen maken. De filosoof, Martin Buber, die nu in Jeruzalem doceert drukte dat zo duidelijk uit toen hij schreef: „Men hoeft in deze tijd niet te vragen wat men kan doen, want *men*, geheel alleen, kan niets doen“. „Maar“, zo gaat hij voort, „als een mens deze vraag met al de ernst van zijn ziel op zijn lippen neemt en werkelijk bedoelt: Wat kan IK doen? Ja, dan wordt hij vanzelf bij de hand genomen door zijn levensgenoten, en zij zullen hem antwoorden op die vraag „Wat kan IK doen“, zij zullen antwoorden: hou jezelf niet terug, geef jezelf volledig — Gij zult Uzelf niet van Uw medemens terughouden“.

Er is veel wijsheid, geloof ik, in deze formulering.

Alles begint of eindigt met onze mogelijkheid of onmogelijkheid om onszelf te geven, om onszelf niet van den ander terug te houden. Wat de Fransman Albert Camus noemde: „l'homme engagé“, de mens, die zich in het wezenlijk bestaan van den ander verwerkt en daardoor kracht en hoop en mogelijkheden uitbrengt in zichzelf en in den ander. Het is waar, dat we in schaduw van geweldige beangstigende paradoxen leven. We zijn nog slechts in de kinderjaren der mensheid en dus lopen we de geweldige risico's van de kinderjaren. Er is onuitsprekbaar gevaar om ons heen, maar er is ook hoop als we leren kunnen hoe het leven van ieder mens te heiligen, met daden, niet met gewone beeldspraak. Een allereerste voorwaarde hiervoor is het ontmaskeren van wat een socioloog kort geleden, de „radicale onredelijkheid“ noemde. De radicale onredelijkheid, die maakt dat we de handen in wanhoop opheffen als dingen extra gecompliceerd lijken. Ik geloof dat het belangrijk

is in te zien voor onze wereld en voor ons persoonlijke leven, dat ook indien we niet algehele oplossingen voor onze levensproblemen kunnen vinden, we tenminste gedeeltelijke oplossingen kunnen scheppen. De radicale onredelijkheid waar ik daarnet over sprak is een gevolg van het meegezwiept worden bij de hartstochten, angsten, woedes en teleurstellingen van de collectiviteit.

We kunnen dat overkomen door de meer hoopvolle levenshouding, die het individuele bestaan ziet als een wellicht wankele, maar toch beslissende schakel van iets dat groter, beter en meer innerlijk zoeken is dan de wisselende driften van de collectiviteiten. Dit geloof ik is fundamentele keuze als we twijfel het tegenwicht van hoop, als we geestelijk vastlopen het tegenwicht van geestelijke vitaliteit willen geven. Dit is geen grijze theorie, het hart van een houding die „ja“ tegen het leven zegt, wat ook onze pijn, ons lijden en onze eenzaamheid vaak moge zijn.

Wat we samen kunnen doen is ons leven te baseren op een feitelijk herkennen van den ander, zodat het als het ware een organische functie voor ons wordt om ons leven te zien als deel van elk ander leven. We hebben allemaal wel omstandigheden die beter voor ons zouden kunnen zijn, maar we moeten allen kennis maken met ziekte en met doodgaan. Er is een hartverscheurende eenzaamheid in deze wereld mogelijkheid. Maar ik geloof niet dat we ooit zó in ellende gedompeld kunnen zijn dat we ons niet in het leven van een ander kunnen verwikelen, een volwassene of een kind. Er is voor iedereen — dat geloof ik diep — er is voor iedereen een weg naar een ander mens open, als we tenminste ons zelfbeklag kunnen beperken en zelf de weg leren scheppen naar het leven van anderen.

Dit is vaak buitengewoon moeilijk, we weten het maar al te goed, vooral als men ouder wordt en de bomen om ons heen bebeginnen weg te vallen, of als onze kinderen opgegroeid zijn en hun eigen gezinnen hebben. Wat we met ons leven doen moet gebaseerd zijn op een verstaan van de feitelijke toestand waarin we ons bevinden, een verstaan zonder delusies — maar ook een combineren van die feitelijke verhoudingen

Zo juist verschenen

„De humanist tussen de wereldmachten“

Deze brochure bevat de inleidingen van het congres van het Humanistisch Verbond, gehouden op 21 april 1963 te Utrecht.

Na een openingswoord van Dr. J. P. van Praag werd dit onderwerp belicht door:

Mr. Dr. H. J. Roethof

Drs. J. Koopman

Prof. Dr. B. W. Schaper

De brochure is te bestellen door storting of overschrijving van f 0,95 op postrekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

met hoe we onszelf functioneel kunnen inschakelen, hoe we onszelf kunnen zien als deel van iets dat grote is en meer perspectief biedt dan het ingevangen zijn in eigen leed of nood of wanhoop. Als een dokter een diagnose maakt van een patiënt, dan kijkt hij zowel naar de feiten die uit het laboratorium komen als naar de patiënt als geheel. Het feitelijke en het functionele moet tezamen begrepen worden om iets goeds tot stand te kunnen brengen. We kunnen niet zomaar hoopvol zijn, of zomaar moed vatten als het leven moeilijk is. We hebben begrip nodig, weloverwogen begrip van waar we zijn en waar we naartoe kunnen leven en dat is nooit voor twee mensen hetzelfde. We kunnen er dus geen algemene theorieën over aan elkaar breien zonder vervelend, prekerig en niet terzake te zijn. Te leven, en mens te zijn is niet alleen maar wat we op dit ogenblik zijn of kunnen doen, het is ook het begrip te hebben voor wat we kunnen worden, waar we naartoe kunnen reiken. Als we dat kunnen inzien dan kunnen we met Martin Buber zeggen: „Mensen kunnen ZIJN wat ze werkelijk zijn, door te WORDEN wat ze zijn, namelijk: de broeders van hun broeders, de medemens van hun medemens”.

Laat me U een voorbeeld geven, zodat het niet allemaal als zondagmorgengepraat het ene oor in en het andere oor uitgaat. Het voorbeeld betreft het leven van de grote Japanse wetenschapsman Noguchi. Noguchi was iemand die de ongelofelijke handicaps van zijn leven overkwam door een verscherpt begrip van zijn mogelijkheden en kracht. De familie waarin hij geboren was behoorde tot de armste Japanse boerenstand. Zij hadden zo weinig om van te leven, dat Noguchi als jongen eigenlijk nooit genoeg te eten had gehad en nooit echt warm was geweest. Op een dag, als jongen van 9 of 10 jaar, kroop hij, om warmte te vinden in een soort kookplaats waar de vrouwen van het dorp gezamenlijk het voedsel toebereidden. Toen hij wakker werd temidden van de smeulende kolen waren zijn beide handen tot zielige stompjes verbrand. Er was zoveel weefsel

vernietigd, dat het leek alsof hij zijn hele verdere leven als invalide zou moeten doorgaan. Maar als gevolg van zijn extra lijden ontdekte Noguchi dat hij een goed verstand had en een Boeddhistische dorpspriester leerde hem lezen en schrijven.

Door zelfopvoeding begon Noguchi zich voor medicijnen te interesseren en door de contacten die hij maakte ontmoette hij een chirurg die door eindeloze operaties de zenuwen van zijn handen herstelde! Tenslotte werd hij een van de meest vooraanstaande bacteriologen ter wereld en hij stierf in Afrika toen hij op een onderzoekingsstocht was om een tot dusver ongeneeselijke kwaal te bestrijden. Uit de beperkingen van zijn bestaan had hij een verscherpte drang tot leven gebouwd en zoals de verwrongen spieren en zenuwen van zijn handen werden genezen, zo trok hij ook zichzelf weg van zelfbeklag en moedeloosheid. De feitelijke tekortkomingen van zijn bestaan werden overkomen door het begrip, dat hij als mens, als eenling, een functie had, die belangrijker was dan wat de droeve toestand was waarin hij zich bevond. En dat was zijn geestelijke bevrijding. Als Humanist geloof ik dat dit de grootste bron van menselijke kracht is, de moed om op ons zelf te staan, de hoop, om — Buber nog eens te citeren, de hoop om te worden, wat we ZIJN, broeders van onze broeders. Want een mens te zijn, betekent onderweg te zijn. De doeleinden die we nastreven zijn natuurlijk van belang en dan hoe we ze nastreven is van het grootste belang. Soms sterft het beste in ons omdat we dit hoe, de methode, niet meer zien in onze koortsachtige angst om toch maar te hebben of te bereiken wat we denken van node te hebben. De manier waarop we vervulling zoeken is even belangrijk als het doel. Een mens te zijn is niet zo eenvoudig — maar niet als een mens te leven is helemaal niet eenvoudig. „Ik ben, wie ik ben, en wat ik verkies te zijn” zei Don Quichotte toen men hem vroeg, wie hij toch eigenlijk was. Misschien was onze dolende ridder van de droeve figuur nog zo dom niet.

I. SPETTER.

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.
Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)

lezingen voor de radio

- zo. 28 juli VARA 9.45 uur: C. Cabout: „Bezetene met honger”.
zo. 4 aug. VARA 9.45 uur: M. v. d. Brink: „Bergbeklimmers”.
zo. 11 aug. VARA 9.45 uur: Mejuffrouw M. E. ter Heege: „Wie verre reizen maakt....”
zo. 18 aug. VARA 9.45 uur: P. C. J. Reyne: „Kenteringsgetij”.
zo. 25 aug. VARA 9.45 uur: A. Saalborn: „Hier onderwijst men de jeugd”.

Kenmerkend voor de invloed van het wijsgerige leven in India is het feit, dat dit land een wereldvermaarde filosoof heeft gekozen tot president. Sarvepalli Radhakrishnan werd op 5 september 1888 geboren in Tirutani bij Madras. Op een luthers zendingsinstituut maakte hij kennis met het christendom en het westerse denken. In 1909 werd hij leraar, later hoogleraar aan de Presidency College in Madras. Hier kreeg hij gelegenheid om zich grondig vertrouwd te maken met de wijsgerige traditie van zijn eigen land. In 1918 werd hij hoogleraar in de wijsbegeerte in Mysore en in 1921 in Calcutta. Met een opvallend gemak en een wonderlijke taalbeheersing schreef hij artikelen en boeken, hield hij colleges en voordrachten, besprak hij wijsgerige opvattingen en problemen. Geen andere wijsgeer heeft wellicht zo'n omvangrijk oeuvre geproduceerd als hij. Hij werd uitgenodigd naar de universiteiten van Oxford, Cambridge, Manchester, London, Chicago, Harvard, Princeton, Yale, Montreal, Parijs. Sinds 1929 was hij ook hoogleraar in Oxford, welk ambt hij naast dat in Calcutta heeft uitgeoefend. Daardoor werd hij in het westen de welsprekende vertolker van de hindoe filosofie en in het oosten van het westerse denken. Vele generaties van studenten in West en Oost erkennen zijn diepgaande invloed. Zijn verdiensten werden gewaardeerd in verschillende eredoctoraten en hoge onderscheidingen. Hij was bovendien vice-kanselier van de universiteiten van Andhra en Benares, vice-voorzitter van de Sahitya Academie, voorzitter van de indische PEN-club, voorzitter van talrijke congressen, actief medewerker aan interculturele contacten in het kader van de Internationale Commissie voor Intellectuele Samenwerking en de Unesco. Ter gelegenheid van zijn 60e verjaardag hebben de beroemdste geleerden en wijsgeren uit de hele wereld bijgedragen aan een bundel vergelijkend wijsgerige opstellen. Na de onafhankelijk wording van India trad hij in de politiek. Hij was lid van de Grondwetgevende Vergadering, voorzitter van het Parlement, van 1949 tot 1952 ambassadeur van India in de Sovjet Unie, in 1952 vice-president en in 1962 president van India. Nu, bijna 75 jaar oud paart hij nog steeds een ongelooflijke werkkraft aan een bezonnen oordeel en een indrukwekkende welsprekendheid.

Radhakrishnan noemt zijn religieus-wijsgerige visie op het leven een humanisme. Dit humanisme is echter geen koel intellectualistische beschouwing of een politieke ideologie, maar een bezielend geloof. Geloof in de mens en zijn bestemming, geloof gebaseerd op diep menselijke ervaring, geloof in de oneindige mogelijkheden van de mens in een situatie vol geweldige spanningen en gevaren. „De geest van deze tijd wankelt tussen apocalyptische vrees en diep mystiek verlangen” schreef hij in *Recovery of Faith* (Herwinning van geloof). Het humanisme van vandaag is op zoek naar een ziel. In een grote rede over „Oosterse religies en Westers denken” in 1936 sprak hij over de „ongeboren wereldziel”. Pas als de nieuwe mensheid zich realiseert wat zijn spirituele bestemming is, krijgt het humanisme een

ziel. Daarmee beklemtoont hij, in overeenstemming met de spiritualistische traditie in het hindoeïsme, de idee van de spirituele bestemming van de mens, als tegenwicht tegen het overwegend lichamelijke en materiële in het wetenschappelijke en politieke beeld van de mens.

„In de Bhagavadgita wordt verteld dat deze wereld zijn wortels heeft in de hemel en zijn takken naar de aarde uitstrekt. De mens heeft zijn wortels in het onzichtbare, en zijn leven is een deel van de voorbijgaande stroom van het zichtbare. Terwijl hij leeft in een zichtbare en voelbare wereld, met meetbare tijd en ruimte, en zijn leven onderhevig is aan verandering en opvolging, verderf en dood, maakt hij ook deel uit van de onzichtbare, niet tastbare wereld, die wij in geen enkel opzicht kunnen bevatten, alhoewel wij er over denken en spreken in symbolen en beeldspraken, ontleend aan de wereld om ons heen. Indien wij denken dat ons bestaan zich slechts bepaalt tot die kleine golf van ons bewuste zelf, dan kennen wij het ware wezen van dit „zelf” niet. Onze band met een grotere spirituele wereld toont zich al in ons bewuste zelf, in onze idealen, in ons morele streven en ons verlangen naar schoonheid en perfectie”.

Het is de taak van de wijsgeer om ons de werkelijkheid van deze spirituele wereld als het meest wezenlijke van ons „zelf” klaar te maken. „Religie is niet zo zeer een openbaring die wij krijgen door geloof, dan wel een pogen om door te dringen in de diepste diepten van ons wezen, en een poging om hiermee in voortdurend contact te blijven”. „Religie is een ervaren, een ondergaan van een werkelijkheid, die ons voortdurend omringt, maar waarvoor we ons gesloten houden”. „Religie is meer een vormende ervaring dan een Godsidee. Werkelijk geloof is mogelijk ook zonder een vastomlijnde voorstelling van de Godheid”.

„Meester te zijn over het leven, het te aannemen en te verbeteren, is een moeilijke taak voor het individu, en nog moeilijker voor de mensheid. In harmonie te leven met de maatschappij is een noodzakelijk streven van de geestelijke mens”. Vandaar dat de wijsgeer zich moet inlaten met de actieve politiek, zonder zich daarmee te compromitteren.

„De hindoe leefwijze is gebaseerd op een gerichte filosofie van het leven, waarin geloof beschouwd wordt als een persoonlijke belevenis. Aan geloofsbelijdenis, dogma, woorden en symbolen wordt slechts een instrumentale waarde toegekend. Zij dienen als hulpmiddel bij de groei en de ontwikkeling van de geest. Geest is „vrij-zijn”, en geestelijk leven bestaat uit het los breken van conventies en het doordringen in het werkelijke wezen der dingen”. „Waar geen vrijheid is, wordt geschiedenis noodlot”. Radhakrishnan erkent de verdienste van het communisme de eis van sociale gerechtigheid te hebben gesteld en nagestreefd, maar verwijt het de vrijheid van het individu te willen onderschikken aan „historische wetmatigheden”.

„Er zal geen vrede zijn voordat de mens leert om rechtvaardig te zijn, en hij zal niet leren rechtvaardig te zijn voordat hij heeft leren af te zien van geweld”.

KWEE SWAN LIAT